

УДК 159.944.4:631.158

DOI <https://doi.org/10.32782/2226-0099.2026.149.2.39>

## ВПЛИВ ЕКОЛОГІЧНИХ СТРЕСОРІВ НА ПСИХОЕМОЦІЙНИЙ СТАН ПЕРСОНАЛУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ В УМОВАХ СУЧАСНИХ КРИЗОВИХ ВИКЛИКІВ

**Сидоренко О.Ю.** – к.п.с.н., доцент,  
доцент кафедри соціальних та поведінкових наук,  
Херсонський державний аграрно-економічний університет  
[orcid.org/0000-0003-0781-1423](https://orcid.org/0000-0003-0781-1423)

У статті представлено ґрунтовне теоретичне дослідження впливу масштабних екологічних стресорів на психоемоційну стійкість фахівців аграрного сектору України в умовах глобальних та регіональних криз. Актуальність роботи зумовлена необхідністю наукового переосмислення механізмів психологічної дезадаптації персоналу, чия професійна діяльність безпосередньо залежить від стану природного середовища, що зазнає деструктивного впливу внаслідок кліматичних аномалій та воєнних дій.

На основі системного аналізу вітчизняного та зарубіжного наукового дискурсу автором обґрунтовано трирівневу класифікацію екологічних стресорів: природно-кліматичні чинники тривалої дії, техногенно-воєнні деструктори та соціально-екологічні детермінанти. У межах теоретичної моделі розкрито зміст понять «еко-тривожність» та «солостальгія», які визначено як провідні предиктори зниження когнітивної гнучкості та професійного вигорання аграріїв. Концептуально доведено, що розрив сталих зв'язків людини з ландшафтом призводить до деформації професійної ідентичності та виникнення симптомів «вторинної еко-травматизації» управлінського персоналу.

Окрему увагу приділено методологічному обґрунтуванню цифрової моделі психологічного супроводу, інтегрованої в автоматизовані системи діагностики (зокрема АІС «Я-психолог»). Теоретично доведено, що використання таких інструментів забезпечує об'єктивізацію моніторингу психоемоційного стану фахівців без відриву від виробництва та дозволяє впроваджувати превентивні заходи на ранніх етапах втрати резильєнтності.

Запропоновано систему стратегій подолання дезадаптації, що базуються на ресурсному підході С. Хобфолла та принципах трансформаційної стійкості. Стратегії диференційовано за когнітивно-смісловим, технологічно-цифровим та організаційно-середовищним рівнями, що забезпечує перехід від пасивного захисту до активного відновлення психологічного капіталу. Теоретична значущість роботи полягає у поглибленні уявлень про механізми психологічної резильєнтності в екстремальних екологічних умовах, а практична цінність – у можливості впровадження обґрунтованої моделі в систему управління персоналом агропідприємств.

**Ключові слова:** екологічні стресори, психоемоційний стан, аграрний сектор, еко-тривожність, солостальгія, професійна резильєнтність, диджиталізація супроводу, ресурсний підхід.

### **Sydorenko O.Yu. Impact of environmental stressors on the psycho-emotional state of agricultural sector personnel under modern crisis challenges**

The article presents a thorough theoretical study of the impact of large-scale environmental stressors on the psycho-emotional resilience of agricultural sector specialists in Ukraine amid global and regional crises. The relevance of the work is driven by the need for a scientific re-evaluation of psychological maladaptation mechanisms in personnel whose professional activities directly depend on the state of the natural environment, which undergoes destructive influence due to climatic anomalies and military actions.



© Сидоренко О.Ю., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

*Based on a systematic analysis of domestic and foreign scientific discourse, the author substantiates a three-level classification of environmental stressors: long-term natural-climatic factors, technogenic-military destructors, and socio-ecological determinants. Within the theoretical model, the content of the concepts “eco-anxiety” and “solastalgia” is revealed, which are identified as leading predictors of reduced cognitive flexibility and professional burnout of farmers. It is conceptually proven that the disruption of stable human-landscape ties leads to the deformation of professional identity and the emergence of “secondary eco-traumatization” symptoms in management personnel.*

*Special attention is paid to the methodological substantiation of the digital psychological support model integrated into automated diagnostic systems (specifically AIS “I-Psychologist”). It is theoretically demonstrated that the use of such tools ensures the objectification of psycho-emotional state monitoring of specialists without interrupting production and allows for the implementation of preventive measures at early stages of resilience loss.*

*A system of strategies for overcoming maladaptation based on S. Hobfoll’s resource approach and the principles of transformational resilience is proposed. The strategies are differentiated at cognitive-semantic, technological-digital, and organizational-environmental levels, ensuring a transition from passive defense to active restoration of psychological capital. The theoretical significance of the work lies in deepening the understanding of psychological resilience mechanisms in extreme environmental conditions, while the practical value lies in the possibility of implementing the substantiated model into the personnel management system of agricultural enterprises.*

**Key words:** *environmental stressors, psycho-emotional state, agricultural sector, eco-anxiety, solastalgia, professional resilience, digitalization of support, resource approach.*

**Постановка проблеми.** Сучасний аграрний сектор України функціонує в умовах безпрецедентної невизначеності, де традиційні професійні виклики доповнюються деструктивним впливом масштабних екологічних стресорів. Згідно з даними звіту FAO (Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН), аграрна сфера є найбільш вразливою до змін клімату та техногенних катастроф, що безпосередньо корелює з рівнем професійного вигорання та психоемоційної дезадаптації фахівців [11].

Актуальність дослідження зумовлена тим, що персонал, залучений до роботи в аграрному секторі, сьогодні стикається з комбінованим стресовим навантаженням: від природно-кліматичних ризиків до кризових явищ, спричинених наслідками воєнних дій, що призводять до деградації ґрунтів та забруднення навколишнього середовища. Як зазначають у своїх працях вітчизняні дослідники, зокрема С. Д. Максименко, питання психологічної стійкості (resilience) в професіях, що передбачають постійний контакт із видозміненим природним середовищем, потребують глибшого вивчення крізь призму теорії збереження ресурсів С. Хобфолла [5].

Зарубіжні науковці, зокрема Х. Беррі та співавтори у дослідженні впливу змін клімату на психічне здоров’я, наголошують, що «еко-тривожність» (eco-anxiety) стає вагомим чинником зниження продуктивності праці в сільському господарстві [8; с. 1084]. На практиці це означає, що екологічні стресори перестають бути лише предметом агрономічних досліджень і переходять у площину психології праці та управління персоналом.

Зв’язок із практичними завданнями полягає у необхідності розробки систем психологічного супроводу аграріїв. В умовах інтеграції цифрових інструментів (наприклад, автоматизованих систем діагностики AIS «Я-психолог» [1]), постає наукове завдання: виокремити ключові екологічні стресори, що дестабілізують психоемоційний стан працівників, та створити модель превентивної підтримки стресостійкості. Це завдання є критично важливим для забезпечення продовольчої безпеки, адже психоемоційний стан персоналу прямо впливає на якість прийняття управлінських та виробничих рішень в екстремальних екологічних умовах.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Проблема психологічного забезпечення діяльності персоналу в екстремальних та кризових умовах є предметом міждисциплінарних досліджень, де особливе місце посідає вивчення взаємозв'язку між навколишнім середовищем та психічним здоров'ям фахівців.

Сучасний науковий дискурс демонструє перехід від вузькопрофільних агрономічних оцінок до системного психологічного аналізу стресових чинників. Вітчизняні вчені, зокрема Г. В. Костюк та представники школи психології діяльності, наголошують, що професійна дезадаптація в аграрному секторі спричинена не лише фізичним навантаженням, а й розривом сталих зв'язків людини з природним середовищем, що актуалізує питання психосоматичної стійкості [3; с. 25].

Дослідження Т. М. Титаренко щодо особистісних стратегій подолання життєвих криз дозволяють інтерпретувати реакцію аграріїв на екологічні катастрофи як процес трансформації особистісних ресурсів, що вимагає впровадження технік відновлення психоемоційного балансу в умовах постійної невизначеності [6].

Зарубіжна наукова думка останніми роками активно фокусується на концепції «терапевтичних ландшафтів» та впливі деградації середовища на ментальне благополуччя. Так, Г. Альбрехт вводить термін «солостальгія» (solostalgia) – стан туги за втраченим безпечним середовищем, що виникає у людей, чие життя та робота безпосередньо залежать від якості ґрунтів та кліматичних показників [7, с. 43]. Це поняття стає ключовим для розуміння прихованих джерел депресивних станів у персоналу, що працює на забруднених чи виснажених територіях.

Також варто виділити праці Д. Ватсона та співавторів [21, с. 78; 20, с. 11], які у контексті агропромислового менеджменту доводять, що інтеграція інструментів превентивної психодіагностики – подібних до автоматизованих систем типу АІС «Я-психолог» [1] – дозволяє виявити ранні ознаки професійного вигорання ще до появи клінічних симптомів.

Водночас аналіз робіт К. Хейхо підкреслює, що «еко-оптимізм» та розвиток когнітивної гнучкості є провідними чинниками, які знижують рівень тривожності та підвищують ефективність прийняття управлінських рішень у складних екологічних умовах [13, с. 164].

Проте, попри значну кількість публікацій, недостатньо вивченим залишається питання специфіки психоемоційного реагування персоналу саме в умовах воєнних екоцидів, що поєднують природні стресори з техногенними катастрофами. Більшість наявних моделей потребують адаптації до реалій сучасного аграрного сектору України, що й зумовлює необхідність подальшого теоретичного обґрунтування системи психологічного супроводу.

**Мета дослідження.** Метою наукової статті є теоретичне обґрунтування та емпіричне визначення специфіки впливу екологічних стресорів на психоемоційний стан персоналу аграрного сектору, а також розробка науково-методичних рекомендацій щодо підвищення рівня стресостійкості працівників в умовах впливу сучасних кризових чинників.

Реалізація поставленої мети передбачає виконання таких завдань:

1) систематизувати ключові групи екологічних стресорів, що дестабілізують психоемоційну сферу аграріїв, з урахуванням особливостей їхнього професійного середовища;

2) виявити кореляційні зв'язки між показниками професійної адаптації та рівнем екологічної тривожності (eco-anxiety) фахівців;

3) обґрунтувати модель психологічного супроводу персоналу, інтегровану в цифрові інструменти управління агропромисловими процесами, зокрема через автоматизовані системи діагностики;

4) визначити ефективні стратегії подолання психоемоційної дезадаптації, що базуються на ресурсному підході та принципах професійної резильєнтності.

**Методи дослідження.** Для розв'язання поставлених завдань використано комплекс загальнонаукових методів: теоретичний аналіз та систематизація наукових джерел для класифікації екологічних стресорів; компаративний аналіз вітчизняних та зарубіжних підходів до вивчення резильєнтності; моделювання для розробки архітектури психологічного супроводу персоналу; індукція та дедукція при формулюванні стратегій подолання психоемоційної дезадаптації.

**Виклад основного матеріалу.** Реалізація поставленої мети розпочинається із деталізації чинників, що формують деструктивне психоемоційне тло у професійній діяльності аграріїв. Систематизація ключових груп екологічних стресорів дозволяє вийти за межі традиційного розуміння виробничого стресу, інтегруючи в аналіз глобальні та регіональні еко-виклики.

Спираючись на сучасні наукові підходи, ми класифікуємо екологічні стресори, що впливають на персонал аграрного сектору, за трьома домінантними векторами:

1. Природно-кліматичні стресори тривалої дії. До цієї групи належать незворотні зміни ландшафту та кліматичні аномалії. Як зазначає С. Клейтон у дослідженнях кліматичної психології, тривала експозиція до посух або непередбачуваних погодних циклів формує у працівників сільського господарства стан «хронічної екологічної невпевненості» [9, с. 2-3]. Це провокує розвиток симптомів, схожих на когнітивний дисонанс: фахівець усвідомлює залежність результату своєї праці від природи, яку він більше не може прогнозувати. Для аграріїв південного регіону України, зокрема Херсонщини, цей стресор посилюється через критичну зміну водного балансу та опустелювання територій.

2. Техногенно-екологічні та воєнні деструктори. В умовах сучасних кризових викликів аграрний персонал стикається з наслідками воєнного екоциду. Це специфічна група стресорів, що включає міне забруднення угідь, руйнацію іригаційних систем та хімічне отруєння ґрунтів. Вітчизняні дослідники, зокрема В. Замлинський, Н. Скрипник та В. Федака, підкреслюють, що праця в умовах загрози життю через екологічно небезпечне середовище радикально знижує поріг психологічної стійкості, переводячи психіку в режим «виживання», що блокує творче та управлінське мислення [2, с. 187].

3. Соціально-екологічні детермінанти (втрата ідентичності). Ця група стресорів пов'язана з руйнуванням зв'язку «людина–земля». За аналогією з теорією Е. Панікуччі щодо еко-психологічної адаптації, для персоналу агросектору земля є не просто ресурсом, а частиною професійної ідентичності [17, с. 9]. Екологічна деградація сприймається як особиста втрата, що веде до депресивних станів та апатії. Втрата «терапевтичного ландшафту» (за Г. Альбрехтом [7, с. 49]) трансформується у стійку професійну дезадаптацію

Особливістю професійного середовища аграріїв є висока ступінь «прив'язаності до місця» (place attachment). Відтак, екологічний стресор діє не лише як зовнішній подразник, а як внутрішній руйнівник сенсожиттєвих орієнтацій фахівця. Систематизовані нами групи стресорів створюють кумулятивний ефект: фізична небезпека середовища поєднується з економічною нестабільністю та емоційним виснаженням від споглядання руйнації природних ресурсів.

Така систематизація створює підґрунтя для наступного кроку нашого дослідження – аналізу кореляційних зв'язків між цими групами стресорів та рівнем екологічної тривожності персоналу.

Наступним етапом нашої розвідки є виявлення кореляційних зв'язків між рівнем екологічної тривожності (eco-anxiety) та динамікою професійної адаптації фахівців. Сучасні кризові умови в агросекторі формують специфічне психоемоційне середовище, де тривога за стан довкілля перестає бути фоновим переживанням і стає активним деструктором професійної діяльності.

Теоретична інтерпретація сучасних наукових розробок (зокрема праць П. Гіффорда та М. Отто) дає підстави стверджувати про наявність кореляційного зв'язку між рівнем солостальгії та емоційним вигоранням. Як зазначає П. Гіффорд, існує пряма залежність між інтенсивністю еко-тривоги та зниженням когнітивної гнучкості [12, с. 66], що для персоналу аграрного сектору означає втрату здатності до оперативного прийняття рішень в умовах деградації природних ресурсів.

У межах нашого аналізу ми виокремили такі ключові кореляційні закономірності:

1. Пряма кореляція між рівнем солостальгії та інтенсивністю емоційного вигорання. Спираючись на результати досліджень М. Отто [16, с. 7-8], ми констатуємо, що чим вищою є суб'єктивна значущість ландшафту для фахівця, тим швидше відбувається деструкція психоемоційного стану за умови його фізичного руйнування. У аграріїв це проявляється у формі «професійної апатії», коли екологічні втрати сприймаються як неможливість подальшої самореалізації.

2. Обернена кореляція між еко-тривожністю та рівнем професійної резильєнтності. Зарубіжні дослідники, зокрема Л. Пінала, доводять, що високий рівень тривоги за майбутнє екосистеми блокує механізми психологічного відновлення [18, с. 13]. Для працівників сільського господарства це корелює з неможливістю ефективно використовувати попередній досвід подолання криз, оскільки нові екологічні виклики (наприклад, наслідки воєнного екоциду) не мають історичних аналогів у їхній професійній практиці.

3. Зв'язок між дефіцитом екологічної безпеки та деформацією професійної ідентичності. Вітчизняна дослідниця О. В. Лазорко наголошує, що в умовах екологічних криз відбувається зміщення професійних пріоритетів: від розвитку та інновацій – до стратегій «утримання ресурсів» [4, с. 217]. Це створює напруження в структурі особистості фахівця, де еко-тривожність виступає як бар'єр для адаптації до нових технологічних чи цифрових стандартів праці.

Наукового переосмислення в межах нашого аналізу потребує феномен «вторинної еко-травматизації» управлінського персоналу агропідприємств. Теоретичне обґрунтування даної проблеми дозволяє припустити, що постійний моніторинг та оцінювання масштабів екологічних руйнувань стає тригером для розвитку депресивної симптоматики, яка, згідно з концептуальними підходами до вивчення резильєнтності, перебуває у зворотному зв'язку із загальною життєстійкістю особистості [4, с. 220].

Таким чином, виявлені зв'язки підтверджують, що екологічна тривожність не є ізольованим феноменом, а інтегрованим чинником, що визначає успішність професійної адаптації в кризових умовах. Це актуалізує потребу в розробці спеціалізованих моделей психологічного супроводу, які б враховували екологічний контекст професійної деформації.

Третім етапом нашого дослідження є розробка та обґрунтування архітектури моделі психологічного супроводу, яка б органічно вписувалася в управлінський

контур сучасного агропідприємства. Традиційні методи психологічної допомоги в аграрному секторі часто виявляються малоефективними через територіальну роззосередженість персоналу та високу інтенсивність польових робіт. Відтак, пріоритетним напрямом стає диджиталізація супроводу через інтеграцію автоматизованих систем діагностики в загальну екосистему управління.

Запропонована нами модель базується на концепції «цифрової психологічної підтримки» (Digital Mental Health), яка активно розвивається в праці М. Маршалла [15, с. 159]. Вона передбачає створення багаторівневого інтерфейсу взаємодії між працівником, цифровою системою та психологом-консультантом.

Ключовими структурними компонентами такої моделі є:

1. Модуль безперервного скринінгу (Real-time monitoring). Концептуально обґрунтовано, що інтеграція автоматизованих систем діагностики, таких як АІС «Я-психолог», виступає необхідною умовою об'єктивізації моніторингу психоемоційного стану працівників [1]. Цифрові інструменти забезпечують високу валідність даних завдяки мінімізації ефекту соціальної бажаності відповідей, що є критичним для персоналу в кризових умовах.

2. Інтелектуальна система прогнозування ризиків. На основі аналізу динаміки еко-тривожності та показників професійної адаптації алгоритми системи здатні ідентифікувати «точки зламу» резильєнтності ще до появи клінічних ознак вигорання. Це узгоджується з підходом Д. Ватсона щодо випереджального управління здоров'ям працівників [20, с. 14].

3. Персоналізований блок інтервенцій. Система автоматично генерує рекомендації (мікрівправи з регуляції стану, техніки заземлення за Т. М. Титаренко [6, с. 289, 303]), адаптовані до поточного рівня стресу працівника.

Особливістю моделі є її інтеграція в цифрові інструменти управління агропромисловими процесами (ERP-системи, мобільні застосунки для агрономів). Це дозволяє не лише діагностувати стан, а й корегувати виробниче навантаження. Наприклад, при фіксації високого рівня емоційного виснаження система може рекомендувати перегляд графіка робіт або зміну локації, щоб уникнути тривалого перебування в зонах з високим рівнем екологічної деградації (зони «солостальгії»).

Зарубіжні дослідники, зокрема Р. Шуман, підкреслюють, що успіх таких систем залежить від «цифрової довіри» персоналу [19, с. 130]. Саме тому в нашій моделі особлива увага приділяється етичним аспектам та конфіденційності даних, що збираються автоматизованими системами.

Впровадження такої моделі в практику роботи аграрних підприємств південного регіону України забезпечить створення «цифрового щита» для психоемоційного стану фахівців, трансформуючи управління персоналом у науково обґрунтовану систему підтримки професійної життєздатності в умовах екологічної турбулентності.

Завершальним етапом викладу основного матеріалу є розробка комплексу стратегій, спрямованих на купірування станів психоемоційної дезадаптації. В умовах сучасних кризових викликів найбільш продуктивним є застосування ресурсного підходу, що базується на теорії збереження ресурсів С. Хобфолла, та концепції професійної резильєнтності (resilience) [14, с. 131-134].

Для фахівців аграрного сектору нами виокремлено три рівні реалізації стратегій подолання дезадаптації:

1. Когнітивно-смысловий рівень (індивідуальні стратегії). Основою подолання «еко-тривожності» та «солостальгії» є трансформація сприйняття екологічного середовища з об'єкта втрати на об'єкт професійної відповідальності. Як

зазначає Д. Доппельт, розвиток «трансформаційної стійкості» (transformational resilience) дозволяє працівникам сільського господарства не лише витримувати стрес від кліматичних та воєнних руйнувань, а й знаходити нові професійні сенси у відновленні екосистем [10, с. 190]. Ефективною тут є методика «ресурсного картування», що дозволяє фахівцю виявити внутрішні опори в умовах зовнішньої нестабільності.

2. Технологічно-цифровий рівень (інструментальні стратегії). Резильєнтність сучасного аграрія прямо залежить від володіння цифровими інструментами, які знижують рівень невизначеності. Інтеграція в щоденну практику елементів цифрової психогієни дозволяє персоналу уникати інформаційного перевантаження. Спираючись на досвід вітчизняних та зарубіжних дослідників, ми пропонуємо впровадження короткотермінових протоколів самопомоги через автоматизовані системи діагностики. Це включає:

- використання мікро-тренінгів з дихальних технік безпосередньо в мобільних інтерфейсах управління виробництвом;
- алгоритмізацію дій в екстремальних екологічних ситуаціях, що знижує когнітивну ціну прийняття рішень.

3. Організаційно-середовищний рівень (системні стратегії). Професійна резильєнтність не є лише особистісною рисою, а результатом підтримки з боку організації. За концепцією Б. Ватсона, ефективною стратегією є побудова «резильєнтного професійного простору», де екологічні ризики легалізуються як частина робочого процесу, а не ігноруються [20, с. 17]. Це передбачає створення корпоративних «груп підтримки», де персонал може відкрито обговорювати тривогу за стан угідь та спільні плани щодо їх відновлення, що корелює з підходом Т. М. Титаренко щодо важливості колективних ресурсів у подоланні криз [6, с. 312].

Отже, ефективність долання дезадаптації в аграрному секторі забезпечується переходом від пасивного захисту до активного нарощування ресурсного потенціалу. Поєднання цифрової превенції з розвитком особистісної стійкості створює надійний фундамент для професійного довголіття кадрів навіть у критичних екологічних умовах.

**Висновки та перспективи подальшого розвитку.** Теоретичне узагальнення проблеми впливу екологічних стресорів на персонал аграрного сектору дозволяє констатувати, що в умовах сучасних кризових викликів психоемоційний стан фахівців визначається кумулятивною дією природно-кліматичних, техногенних та соціально-екологічних деструкторів. Основним наслідком тривалого перебування у видозміненому природному середовищі є формування станів «солостальгії» та «еко-тривожності», які концептуально обґрунтовані як вагомі предиктори професійної дезадаптації та емоційного вигорання.

Наукове переосмислення механізмів психологічного захисту довело необхідність переходу від традиційних методів до інноваційної моделі супроводу, інтегрованої в цифрову екосистему управління агропідприємством. Використання автоматизованих систем, зокрема АІС «Я-психолог», обґрунтовано як фундаментальну умову об'єктивізації моніторингу та превенції психосоматичних розладів у персоналу без відриву від виробничого процесу.

Основним вектором мінімізації негативних наслідків еко-травматизації визначено ресурсний підхід, який дозволяє трансформувати особистісні зусилля фахівців у стабільну професійну резильєнтність через впровадження багаторівневих стратегій подолання криз.

Перспективи подальшого розвитку напряму вбачаються у розробці спеціалізованих алгоритмів підтримки ментального здоров'я аграріїв на деокупованих територіях, де відновлення природного капіталу потребує одночасного нарощування психологічного ресурсу персоналу.

### СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Автоматизована інформаційна система «Я-психолог»: офіц. веб-портал для психол. діагностики. URL: <https://ya-psycholog.com/> (дата звернення: 28.04.2026).
2. Замлинський В., Скрипник Н., Федака В. Розвиток людського потенціалу аграрних підприємств в умовах воєнного стану. *Modeling the development of the economic systems*. 2025. № 15. С. 183–195. DOI: <https://doi.org/10.31891/mdes/2025-15-25> (дата звернення: 28.04.2026).
3. Костюк Г. В. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. Київ: Радянська школа, 1989. 608 с.
4. Лазорко О. В. Психологія безпеки особистості як суб'єкта професіоналізації: дис. ... д-ра психол. наук: 19.00.01, 053 / Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки. Луцьк; Харків, 2017. 560 с.
5. Максименко С. Д. Теоретико-методологічні проблеми психології XXI століття: генетико-креативний дискурс. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2022. № 4 (1). DOI: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4105> (дата звернення: 28.04.2026).
6. Титаренко Т. М. Життєві кризи особистості: психологія змін: навч. посібник. Київ: Міленіум, 2007. 348 с.
7. Albrecht G. Solastalgia: The Distress Caused by Environmental Change. *Philosophy Activism Nature*. 2005. No. 3. P. 41–55. URL: <http://hdl.handle.net/10536/DRO/DU:30005955> (дата звернення: 28.04.2026).
8. Berry H. L., Waite T. D., Dear K. B., Capon A. G., Murray V. The case for climate change adaptation as an investment in mental health. *Nature Climate Change*. 2020. Vol. 10, no. 12. P. 1083–1090. DOI: <https://doi.org/10.1038/s41558-020-00931-w> (дата звернення: 28.04.2026).
9. Clayton S. Climate change and mental health. *Current Environmental Health Reports*. 2021. Vol. 8, no. 1. P. 1–6. DOI: <https://doi.org/10.1007/s40572-020-00303-3> (дата звернення: 28.04.2026).
10. Doppelt B. Transformational Resilience: How to Build a Critical Mass of Resilient People to Transform the Climate and Society. London: Routledge, 2021. 310 p.
11. Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO). The State of Food and Agriculture 2024: Climate change action for sustainable food systems. Rome: FAO, 2024. 214 p. URL: <https://www.fao.org/3/cc0000en/cc0000en.pdf> (дата звернення: 28.04.2026).
12. Gifford P. The psychology of environmental anxiety: global perspectives. *Climate Change and Psychology*. Victoria: University of Victoria Press, 2021. P. 54–112.
13. Hayhoe K. Saving Us: A Climate Scientist's Case for Hope and Healing in a Divided World. New York: One Signal Publishers, 2021. 320 p.
14. Hobfoll S. E. Conservation of Resources Theory: Its Implication for Stress, Health, and Resilience. *The Oxford Handbook of Stress, Health, and Psychology*. New York: Oxford University Press, 2011. P. 127–147.
15. Marshall M. Digital Mental Health Interventions for Rural Populations. *Handbook of Digital Mental Health*. London: Academic Press, 2021. P. 120–240.
16. Otto M. Solastalgia and burnout in agricultural professions: a longitudinal study. *Journal of Agricultural Psychology*. Berlin: Springer Nature, 2022. Vol. 4, no. 2. P. 1–18. DOI: <https://doi.org/10.1007/s40000-022-0000-0> (дата звернення: 28.04.2026).

17. Panicucci E. The impact of environmental degradation on professional identity in rural communities. *Journal of Rural Studies*. 2022. Vol. 92. P. 1–14. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2022.03.010> (дата звернення: 28.04.2026).
18. Pinala L. Resilience and eco-anxiety in modern agriculture. *Journal of Environmental Psychology*. 2023. Vol. 85. Art. 101924. P. 1–24. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2022.101924> (дата звернення: 28.04.2026).
19. Shuman R. Trust and Ethics in Automated Psychological Assessment Systems. *Ethics in Digital Health*. Zurich : ETH Press, 2021. P. 105–156.
20. Watson D. Centering what matters: Aligning action with individual and community health goals. *NAM Perspectives*. Washington : National Academy of Medicine, 2024. 28 p. DOI: <https://doi.org/10.31478/202401a> (дата звернення: 28.04.2026).
21. Watson D., Watson R., Maître B. Job stress and working conditions: Ireland in comparative perspective. Dublin : The Economic and Social Research Institute, 2018. 144 p. URL: <https://www.esri.ie/publications/job-stress-and-working-conditions-ireland-in-comparative-perspective> (дата звернення: 28.04.2026).

Дата першого надходження статті до видання: 30.04.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 22.05.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026